

8

SYSTEM DOZORU ELEKTRONICZNEGO JAKO ALTERNATYWA DLA KARY POZBAWIENIA WOLNOŚCI

8.1 WPROWADZENIE

W aktualnym polskim systemie prawnym bezwzględna kara pozbawienia wolności jest najbardziej rygorystycznym rodzajem kary, jaka może zostać orzeczona za popełnione przestępstwo. Przestępca jest izolowany od społeczeństwa i umieszczany w zakładzie karnym, gdzie ma zmodyfikować swoje zachowanie na tyle, aby możliwy był jego powrót do społeczeństwa.

Choć wykonanie tego rodzaju kary ma na celu nakłonienie sprawcy do kształtowania społecznie pożądaných postaw, jakimi są m.in. poczucie odpowiedzialności czy przestrzeganie porządku prawnego, aby uniknąć powrotu do przestępstwa w przyszłości [10], to izolacja nierzadko stanowi utrudnienie w powrocie do życia codziennego, gdy okres osadzenia w zakładzie karnym już się zakończy. Pobyt w więzieniu wywołuje w osadzonych niezadowolenie czy napięcie. Ze względu na rygorystyczne regulaminy jednostek penitencjarnych, a także przepisy prawa, ograniczona zostaje swoboda skazanych choćby w zakresie decydowania o sobie – pory posiłków, spacerów czy spotkań z odwiedzającymi są sztywno wyznaczone, zazwyczaj nie ma też możliwości ich modyfikacji [2]. Okoliczności takie sprawiają, że *„więźniowie na ogół mają trudność z akceptacją proponowanych im, nowych, asertywnych form zachowań. Asertywność kojarzą z uległością, słabością, utratą godności, a nawet poniżeniem, a przede wszystkim z niską skutecznością”* [2]. Niejednokrotnie rezultatem jest recydywa, czyli powrót do przestępstwa. Readaptacja społeczna przestępców jest więc istotna także z tego względu, wieloletnie osadzenie w jednostce penitencjarnej będzie skutkowało przyzwyczajaniem się skazanych do życia w izolacji, a także znacznym rozluźnieniem czy wręcz rozpadem więzi rodzinnych, a w konsekwencji utratą kompetencji społecznych [3].

O ile dla sprawców, którzy popełnili ciężkie przestępstwa, osadzenie w jednostce penitencjarnej jest nieuniknione, to alternatywą dla osadzenia w zakładzie karnym osoby skazanej za lekkie przestępstwa może być wykonanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego.

8.2 DOZÓR ELEKTRONICZNY

Jako narzędzie prawne dozór elektroniczny wykorzystywany może być jako:

- środek zapobiegawczy, który można zastosować w toku postępowania karnego dla zabezpieczenia jego poprawnego przebiegu, np. elektroniczna kontrola miejsca pobytu;
- środek karny, stosowany w przypadku orzeczenia zakazu zbliżania się do określonych osób;
- sposób odbywania zasądzonej kary pozbawienia wolności, jako alternatywa dla osadzenia w jednostce penitencjarnej [4].

Niniejszy artykuł szerzej omówi tylko ostatnią z wyżej wymienionych form. Orzeczenie wykonania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego będzie więc oznaczało, że skazany nie zostanie umieszczony w zakładzie karnym, ale będzie odbywał karę w warunkach wolnościowych, choć pod ścisłą kontrolą i z istotnymi ograniczeniami [5].

8.2.1 Rys historyczny

Idea dozoru elektronicznego pochodzi ze Stanów Zjednoczonych, gdzie już w latach 60. ubiegłego wieku poddawano rozważaniom monitorowanie skazanych, a w 1983 r. wprowadzono je do amerykańskiego systemu prawnego pod pojęciem aresztu domowego. W późniejszym czasie nadzór taki wprowadzono w wielu krajach Europy Zachodniej oraz w Skandynawii [4].

W Stanach Zjednoczonych od dłuższego czasu zastanawiano się nad efektywną alternatywą dla kary pozbawienia wolności, czyli umieszczenia skazanego w zakładzie karnym. W Polsce motywy przyjęcia takiej formy odbywania kary spowodowane były głównie faktem, iż jednostki penitencjarne były przepełnione, więc przyjęcie dodatkowych więźniów było dosyć skomplikowane, czasami wręcz niemożliwe [14].

W polskim porządku prawnym system dozoru elektronicznego jako sposób wykonywania kary pozbawienia wolności pojawił się w 2007 r., kiedy to weszła w życie Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, choć prace nad nim rozpoczęły się w 2005 r.

Natomiast sama koncepcja używania urządzeń elektronicznych do realizacji aresztu domowego, co miało być alternatywą dla kary pozbawienia wolności, pojawiła się w Polsce już we wczesnych latach 90. XX wieku [1].

Zgodnie z treścią przytaczanej ustawy, dozór ten polegał na kontrolowaniu zachowania osoby nim objętej przy użyciu aparatury monitorującej, rozumianej jako ogół urządzeń elektronicznych oraz instalacji i systemów, które zawierają służące tej kontroli podzespoły elektryczne lub elektroniczne [6]. Kontrola dotyczyć miała przestrzegania przez skazanego obowiązków nałożonych na niego przez sąd penitencjarny.

Ustawa z 2007 r., choć z pewnymi zmianami, obowiązywała aż do roku 2015,

kiedy to ustawodawca zdecydował się włączyć zagadnienia dotyczące dozoru elektronicznego do Kodeksu karnego wykonawczego. Jednakże znaczny spadek osób, którym orzekano odbywanie kary w tym systemie, spowodował kolejną zmianę porządku prawnego, skutkiem czego ustawą nowelizacyjną z dnia 11 marca 2016 r. po raz kolejny wprowadzono zmiany w przytaczanym kodeksie, a rozwiązanie w niej przyjęte obowiązuje dziś polskie sądy [4].

8.2.2 Rodzaj środków technicznych

Do wykonywania dozoru elektronicznego służą następujące środki techniczne:

- 1) centrala monitorowania;
- 2) system komunikacyjno-monitorujący;
- 3) nadajniki;
- 4) rejestratory stacjonarne i przenośne [10].

Centrala monitorowania to centrum komputerowe, które jest przystosowane do gromadzenia i przetwarzania danych osobowych, z kolei system komunikacyjno-monitorujący jest systemem teleinformatycznym, służący uprawnionym podmiotom (takim jak np. sądy bądź kuratorzy) do przetwarzania informacji dotyczących wykonywania kar w systemie dozoru elektronicznego. Nadajniki są urządzeniami radiowymi, posiadającymi możliwość wysyłania komunikatów odbieranych przez rejestratory. Umieszczane są na ręce lub nodze skazanego, w odróżnieniu do nadajników z funkcją lokalizacji GPS, które umożliwiają przybliżenie jego lokalizacji, lecz montowane są wyłącznie na nodze, powyżej kostki. Rejestratory dzielą się na stacjonarne i przenośne. Są to urządzenia radiowe posiadające możliwość rejestrowania komunikatów emitowanych przez monitorowany nadajnik. Rejestratory stacjonarne są instalowane na stałe w wyznaczonym miejscu stałego pobytu skazanego i umożliwiają przekazywanie zgromadzonych danych do centrali monitorowania. Z kolei rejestratory przenośne stosowane są zwłaszcza w monitorowaniu przestrzegania przez skazanego orzeczonego wobec niego zakazu zbliżania się do określonych osób, gdyż umożliwiają identyfikację aktualnego miejsca jego pobytu [8].

Udzielając zezwolenia na wykonanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego, sąd każdorazowo bada przede wszystkim, czy nie stoją temu na przeszkodzie warunki mieszkaniowe skazanego. Warto także zwrócić uwagę na fakt, iż karę pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego wykonywać można jedynie wtedy, gdy pozwalają na to warunki techniczne obejmujące w szczególności liczbę oraz zasięg dostępnych nadajników i rejestratorów oraz możliwości organizacyjne ich obsługi.

Uruchomienie środków technicznych wiąże się z szeregiem obowiązków nałożonych na skazanego. W momencie instalacji jest on informowany o sposobie działania urządzeń, w tym także o możliwości występowania zakłóceń, a jeżeli takowe wystąpią – obowiązany jest niezwłocznie powiadomić podmiot dozoru. Skazany musi także dbać o powierzone mu środki techniczne, w szczególności

chronić je przed zniszczeniem, uszkodzeniem czy utratą, a ponadto zobowiązany jest do zapewnienia urządzeniom stałego zasilania energią elektryczną. Do obowiązków osób objętych dozorem elektronicznym należy także poddawanie się kontrolom podmiotu dozoru, których celem jest sprawdzenie prawidłowości funkcjonowania urządzeń. Wszystkie działania podejmowane przez skazanego w trakcie odbywania kary będą na bieżąco rejestrowane i zapisywane w postaci danych w systemie komunikacyjno-monitorującym [9].

8.2.3 Rozpoczęcie dozoru elektronicznego

Aby skazany mógł odbywać karę pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego, musi posiadać miejsce stałego pobytu, w którym wszystkie wskazane warunki techniczne pozwalają na uruchomienie takiego typu dozoru. Równie istotną kwestią jest to, czy wykonanie kary w ten sposób będzie wystarczające do osiągnięcia jej celów. Ponadto zgoda na dozór elektroniczny nie zostanie wydana, jeżeli wobec sprawcy orzeczono karę pozbawienia wolności w wymiarze powyżej jednego roku lub – w przypadku gdy skazany jest wielokrotnym recydywistą – także poniżej jednego roku. W dalszej kolejności szczególne znaczenie ma, czy poza samym zainteresowanym, miejsce to jest zamieszkiwane przez inne, pełnoletnie osoby. W takim bowiem wypadku dozór elektroniczny nie może być zastosowany bez pisemnej zgody tych osób, złożonej do sądu [10]. Dopiero po jej uzyskaniu sąd wyda postanowienie o udzieleniu skazanemu zgody na wykonanie kary w takim trybie. Zastrzeżenie to oznacza, że gdy którakolwiek z dorosłych osób zamieszkujących wspólnie ze skazanym nie zgodzi się na instalację centrali monitorowania wraz z systemem komunikacyjno-monitorującym, odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego stanie się na tym etapie niemożliwe. Wyjątkiem jest sytuacja, gdy sąd uzna, że wykonanie kary przy pomocy dozoru elektronicznego nie będzie skutkowało nadmiernymi trudnościami dla osoby, która zgody nie wyraziła, a także narusza jej prywatność jedynie w nieznacznym stopniu [10].

W dalszej kolejności, w zależności od celu, jaki spełnić ma dozór elektroniczny, a także sposobu jego wykonania, podejmowana jest decyzja, czy sprawca będzie odbywał swoją karę w postaci dozoru stacjonarnego, mobilnego czy też zbliżeniowego.

8.2.4 Dozór stacjonarny, mobilny i zbliżeniowy

Z chwilą nowelizacji Kodeksu karnego wykonawczego, wprowadzającej doń przepisy dotyczące dozoru elektronicznego, pojawiły się trzy rodzaje dozoru: stacjonarny, mobilny i zbliżeniowy. Każdy z nich stworzony został w innym celu, co ma także bezpośredni związek z przesłankami, które muszą być spełnione, aby dany dozór mógł zostać zastosowany.

8.2.4.1 Dozór stacjonarny

Dozór stacjonarny – stosowany też często w przypadku orzeczenia kary ograniczenia wolności – w wykonaniu dolegliwością nie ustępuje karze pozbawienia wolności wykonywanej z zastosowaniem dozoru elektronicznego. Ustalając bowiem zasady odbywania kary, sąd określa czas, w którym skazany zobowiązany jest do przebywania w miejscu zamieszkania; czas ten wynosi do 12 godzin dziennie oraz do 70 godzin tygodniowo. Wydając postanowienie o rozpoczęciu dozoru, sąd określa szczegółowy harmonogram wykonania kary, uwzględniając wszystkie istotne okoliczności, takie jak praca czy sytuacja rodzinna. Skazany może wykonywać te czynności w ściśle określonych godzinach, w pozostałym czasie natomiast obowiązany jest przebywać w domu, w zasięgu urzędzeń służących do wykonywania dozoru [11].

Godziny nieobjęte monitoringiem nadajnika wyznaczane są, aby osoba objęta dozorem elektronicznym mogła wykonywać niezbędne zadania związane z życiem społecznym. Zgodnie z art. 43a Kodeksu karnego wykonawczego, są to zadania m.in. takie jak:

- świadczenie pracy,
- wykonywanie praktyk religijnych oraz korzystanie z posług religijnych,
- korzystanie z opieki medycznej czy uczestnictwo w terapii,
- sprawowanie opieki nad osobą chorą, niedołązną bądź małoletnią,
- utrzymywania więzi z osobami bliskimi,
- kształcenia i samokształcenia oraz wykonywania twórczości własnej,
- dokonywania niezbędnych zakupów,
- korzystania z urzędzeń lub zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych [10].

Należy mieć także na uwadze, iż powyższe wyliczenie stanowi tzw. katalog otwarty, co oznacza, iż skazany, w czasie nieobjętym obowiązkiem przebywania w swoim miejscu zamieszkania, może realizować także inne zadania, niż te wskazane wprost w ustawie.

Wszystkie wskazane powyżej zasady dotyczące dozoru stacjonarnego wydają się nie być szczególnie skomplikowane. Jednakże pojawia się pytanie, jak skazany powinien zachować się w przypadku, gdy z uwagi na nieprzewidziane, szczególne okoliczności, będzie zmuszony do przebywania poza miejscem swojego stałego pobytu dłużej, niż wspomniane wcześniej 12 godzin dziennie. Rozwiązanie tego problemu również zostało uwzględnione w Kodeksie karnym wykonawczym, w którym to w art. 43p ustawodawca uwzględnił, iż kurator może wyrazić zgodę na opuszczenie przez skazanego miejsca, w którym wykonywany jest dozór stacjonarny, na czas nie dłuższy niż 7 dni, jeżeli jest to uzasadnione przypadkiem szczególnie ważnym dla osoby objętej dozorem, uzasadnione względami zdrowotnymi, osobistymi czy rodzinnymi. Informację o wyrażeniu zgody kurator niezwłocznie przekazuje właściwemu prezesowi sądu, upoważnionemu sędziemu lub sędziemu penitencjarnemu, a także wprowadza stosowne informacje do systemu komunikacyjno-monitorującego [10]. Taki zapis umożliwia skazanemu udział

w ważnych uroczystościach rodzinnych czy odbywanie wizyt lekarskich z dala od domu bez uszczerbku dla wykonywanej kary. Kategorycznie należy jednak mieć na uwadze, iż osoba objęta dozorem nie może samowolnie korzystać z tego uprawnienia, gdyż bez zgody kuratora jej zachowanie traktowane będzie jako naruszenie warunków wykonania kary.

Należy jednak wskazać, iż za pomocą dozoru stacjonarnego nie ma możliwości, aby sprawdzać bieżące położenie osoby monitorowanej. Można jedynie ustalić, czy osoba ta znajduje się w zasięgu rejestratora, tj. w miejscu nakazanym przez sąd, czy też samowolnie opuściła lokal, w którym zamieszkuje, w czasie, kiedy zobowiązana była do pozostania w nim. Oznacza to, że każdorazowo, gdy skazany nie będzie znajdował się w zasięgu rejestratora o wyznaczonej godzinie, będzie to traktowane jako postępowanie niezgodne z ustalonymi warunkami. Bez znaczenia pozostaje w tym wypadku, czy osoba taka znajduje się np. w innym mieście, czy może tylko na korytarzu nieopodal swojego lokalu.

8.2.4.2 Dozór mobilny

Ten rodzaj dozoru umożliwia rejestrację miejsca pobytu skazanego w czasie rzeczywistym. W przeciwieństwie do dozoru stacjonarnego, umożliwia dokładne określenie, gdzie osoba objęta nim aktualnie przebywa. Często stosowany jest w wykonaniu środka karnego w formie sądowego zakazu zbliżania się do określonych osób [11]. Środek ten może zostać orzeczony dodatkowo, jeżeli sprawca popełnił przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego, a także dowolne przestępstwo umyślne z użyciem przemocy, w szczególności na szkodę osoby najbliższej.

Pod względem technologicznym dozór mobilny wydaje się nie być zbyt efektywną metodą odbywania kary. Po pierwsze – bateria umieszczona w nadajniku GPS noszonym przez monitorowanego nie ma zbyt dużej pojemności, co jest nieodłącznie związane z koniecznością jej częstego ładowania. Po wtóre – nie ma możliwości ciągłego monitorowania na bieżąco, czy skazany nie zbliży się zανάdo do osoby chronionej. Ewentualne naruszenia będą więc stanowić raczej dowód w późniejszym etapie toczącego się postępowania wobec tego sprawcy, niż realną możliwość działania odpowiednich służb w danym momencie. Jediną ewentualnością skuteczności zastosowania tego rodzaju dozoru jest tzw. czynnik psychologiczny, polegający na tym, iż dozorowany będzie przestrzegał zakazu zbliżania się, gdyż będzie świadomy, że jest ciągle obserwowany, a jego położenie jest nieustannie sprawdzane [11]. Zabieg taki ma na celu zniechęcenie osoby objętej dozorem do popełnienia określonego rodzaju przestępstw w przyszłości.

Dozór mobilny może być również wykorzystywany przy orzekaniu obowiązku powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach. Jako „przebywanie” należy tu rozumieć pozostawanie w określonym miejscu przez dłuższą chwilę bądź spędzenie czasu z konkretnymi osobami. Jako czynnik istotny wyróżnia się tu ciągłość obecności skazanego w sprecyzowanym miejscu, wywołana

jednoczesnym zamiarem pozostania w tym miejscu [12]. Nie można więc uznać, iż „przebywaniem” będzie np. przechodzenie obok miejsca pracy osoby chronionej.

Ten rodzaj dozoru stosowany wobec sprawcy może być swego rodzaju ulgą dla ofiar tzw. stalkingu, tj. czynu wprowadzonego do polskiego Kodeksu karnego jako przestępstwo w 2011 r. Stalking polega na uporczywym nękanii ofiary przez stalkera, co wywołuje w niej uzasadnione uczucie zagrożenia oraz drastycznie zakłóca jej prywatność i poczucie bezpieczeństwa [13]. Osobom poszkodowanym takimi działaniami niejednokrotnie bardziej zależy na odseparowaniu od nich sprawcy, a wymierzenie mu odpowiedniej kary pozostaje kwestią drugorzędą. W takich sytuacjach sąd może określić minimalną odległość, którą skazany zobowiązany jest zachować od swojej ofiary. Poniżej tej odległości nie wolno mu zbliżyć się do pokrzywdzonych. Jeżeli nie dostosuje się do warunków, które zostały mu narzucone, dalszą część kary prawdopodobnie zmuszony będzie odbywać już w zakładzie karnym.

8.2.4.3 Dozór zbliżeniowy

Dozór zbliżeniowy wykorzystywany jest głównie do monitorowania odległości skazanego od osoby określonej w orzeczeniu sądu. Jego działanie jest zbliżone do dozoru stacjonarnego, polega na współdziałaniu nadajnika, który nosi dozorowany i rejestratora, w który zaopatrzona jest osoba chroniona. Od woli pokrzywdzonego zależy zatem, jaki rejestrator znajdzie zastosowanie w tym konkretnym przypadku – osoba taka ma możliwość zadecydowania, czy bardziej odpowiada jej instalacja rejestratora stacjonarnego, czy przenośnego. Rejestrator stacjonarny umieszczany jest w miejscu stałego pobytu ofiary i musi posiadać stałe podłączenie do prądu. Takie jego umieszczenie powoduje, że będzie kontrolował wyłącznie to, czy skazany nie zbliży się do lokalu pokrzywdzonego na odległość mniejszą, niż ta wskazana przez sąd. Nie będzie więc żadnej możliwości sprawdzenia, czy dozorowany nie narusza warunków podyktowanych orzeczeniem w miejscu innym niż to, gdzie ulokowany jest rejestrator. Problem ten częściowo rozwiązuje zastosowanie rejestratora przenośnego, jednak i taka metoda obarczona jest wadami – konieczne jest, aby osoba chroniona nieustannie była w posiadaniu rejestratora, bez względu na to, w jakim miejscu akurat przebywa, z czym związane jest ryzyko jego uszkodzenia lub utraty.

Jednakże stosowanie dozoru zbliżeniowego może być również ryzykowne dla samego skazanego. Nie posiada on żadnych informacji, gdzie osoba chroniona znajduje się w danej chwili, dlatego też może wystąpić sytuacja, w której znajdzie się on w jej pobliżu, choć wcale nie będzie to działanie celowe. Szczególne niebezpieczeństwo nieumyślnego znalezienia się w bezpośrednim otoczeniu rejestratora zachodzi w przypadku zamieszkiwania na wsi bądź w mniejszym mieście, istnieje bowiem duże prawdopodobieństwo, że skazany i pokrzywdzony znajdą się o jednej porze w sklepie czy w kościele [11].

Mimo wszystko, wbrew wskazanym wyżej niedogodnościom, dozór

zbliżeniowy jest systemem bardzo praktycznym i ma największe szanse na spełnienie pokładanych w nim nadziei.

8.3 SYSTEM DOZORU ELEKTRONICZNEGO W INNYCH KRAJACH

W krajach Unii Europejskiej, podobnie jak w innych częściach świata, system dozoru elektronicznego staje się coraz bardziej popularny. Poniżej przedstawione zostaną uwarunkowania prawne w wybranych krajach.

8.3.1 Niemcy

Przez wiele lat dozór elektroniczny w Niemczech był traktowany jako pewien eksperyment. Pierwsze wzmianki o chęci jego wprowadzenia do porządku prawnego kraju wywołały burzliwe dyskusje – z jednej strony kryminalistów, a z drugiej – polityków. Zdania na temat stosowania tego typu dozoru były podzielone, zwolennicy zachęcali do jego przyjęcia, natomiast sceptycy wyrażali obawę, czy jego uruchomienie nie doprowadzi do całkowitej inwigilacji społeczeństwa. Ostatecznie został on wprowadzony w części kraju w roku 2000. Z uwagi na niepewność powodzenia działań związanych z wykorzystaniem dozoru elektronicznego, początkowo zaplanowano jego stosowanie wyłącznie przez okres dwóch lat. Z kolei po ich upływie okazało się, że system ten odniósł sukces, w związku z czym podjęto decyzję o jego kontynuacji. W niezmienionej formie obowiązywał do roku 2007, a od 2008 roku objęto nim także sprawców nieletnich w celu stopniowego przygotowania ich do powrotu do życia w społeczeństwie po opuszczeniu zakładu karnego.

Prawnie taki sposób odbywania kary został uregulowany w pełni dopiero około 2010 roku i traktowany był jako pilotażowy projekt, mający na celu redukcję osób osadzonych w zakładach karnych oraz przeciwdziałanie stygmatyzacji i desocjalizacji, które nagminnie występowały przy tradycyjnym wykonywaniu kary [15].

8.3.2 Austria

Dozór elektroniczny został wprowadzony w Austrii w podobnym czasie, co w Niemczech. Tam również, podobnie jak w Niemczech, zastosowanie tego sposobu wykonania kary, było działaniem pilotażowym. Za jego sukcesem przemawiać mogą opinie osób, które brały w nim udział, a także fakt, iż w późniejszych latach na stałe wszedł do austriackiego systemu prawnego. Panowało powszechne przekonanie, iż pozwolenie skazanym odbywania kary na wolności, usprawni proces ich resocjalizacji. Jednakże opinia społeczna, mimo zadowolenia z programu jako całokształtu, miała opory, by zaakceptować umożliwienie wykonania kary w systemie dozoru elektronicznego sprawcom przestępstw przeciwko wolności seksualnej. Z tego też powodu, wykonanie kary w tym trybie przez poszczególnych skazanych jest ograniczone [15].

8.3.3 Anglia i Walia

W tych krajach Wielkiej Brytanii funkcjonuje kara aresztu domowego dla sprawców powyżej 16 roku życia. Nadzorowana ona jest elektronicznie i stanowi alternatywę dla pozbawienia wolności oraz umieszczenia sprawcy w zakładzie karnym. W przypadku tych osób, maksymalny wymiar kary może wynosić 6 miesięcy. Z kolei osoby, którym orzeczono karę pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 4 lat, a którzy zostali zwolnieni z zakładu karnego w okresie od 4,5 miesiąca do 2 tygodni przed zakończeniem odbywania kary mogą przebywać w nadzorowanym elektronicznie areszcie domowym.

Dozór elektroniczny jednakże może zostać orzeczony także wobec sprawców poniżej 16 roku życia, lecz tutaj maksymalny wymiar kary wynosi 3 miesiące. Decyzja o wykonaniu kary w ten sposób oznacza dla nieletnich przestępców szansę na uniknięcie umieszczenia w zamkniętym zakładzie wychowawczym [16].

8.4 DANE STATYSTYCZNE

W 2016 roku w Polsce w wyniku apelacji dokonano ogółem 8246 instalacji środków dozoru elektronicznego, w tym aż 1263 we Wrocławiu oraz 1259 w Katowicach. Najmniej, bo tylko 265 – w Rzeszowie. Dla porównania w całym 2011 roku dokonano 3524 instalacje, w tym najwięcej (660) w Białymstoku, a jedynie 237 w Rzeszowie.

Skazani odbywający karę pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego to w ponad 90% mężczyźni, jednak w zakładach karnych kobiety również stanowią mniejszość wśród osadzonych.

Na dzień dzisiejszy dozór elektroniczny ma pojemność dla 15 tysięcy miejsc, co oznacza, iż karę w tym trybie odbywać może jednocześnie aż 15 tysięcy skazanych. Z kolei na koniec maja 2017 r. tylko 4551 skazanych odbywało karę w takim trybie. Pozostałe miejsca – ponad 10 tysięcy są cały czas wolne i możliwe do wykorzystania przez kolejnych skazanych. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż do dozoru elektronicznego na ten dzień kwalifikowało się łącznie ponad 30 tysięcy skazanych, z czego prawie 1/3 to osoby już osadzone w jednostkach penitencjarnych.

Wskazania wymaga także, iż od uruchomienia dozoru elektronicznego w Polsce, odbywanie kary w tym trybie ukończyło już 56179 osób (stan na 30 marca 2017 r.) [17].

8.5 PODSUMOWANIE

Dozór elektroniczny wydaje się być dobrym rozwiązaniem dla osób, które popełniły przestępstwa lekkie, gdyż pobyt w zamkniętym zakładzie karnym byłby w ich przypadku bardzo niekorzystny. Nie bez znaczenia pozostaje także koszt utrzymania skazanych, który – jak wynika z danych Ministerstwa Sprawiedliwości – w przeliczeniu na jedną osobę wynosi ponad 3000 zł miesięcznie w przypadku osadzenia w jednostce penitencjarnej, w porównaniu z mniej niż 350 zł w przypadku korzystania z systemu dozoru elektronicznego [7]. Wynika z tego, że

orzekanie odbywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego jest dużo mniejszym obciążeniem dla finansów publicznych, niż osadzanie przestępców w zakładach karnych.

System dozoru elektronicznego jest alternatywą dla odbywania kary pozbawienia wolności w zamknięciu. Daje skazanym możliwość stałego funkcjonowania w społeczeństwie i zwykłego korzystania z dobrodziejstw życia codziennego na wolności. Jednocześnie jest szansą na naprawę popełnionych błędów.

Z analizy przedstawionej w niniejszym artykule wynika, iż technologia dotycząca omawianego zagadnienia stale się rozwija, jednak wciąż nie ma rozwiązań idealnych. Być może stosowane usprawnienia powinny uwzględniać sposób bezpośredniego powstrzymania skazanego przed celowym kontaktem z pokrzywdzonym. Modernizacja nadajników powinna zapewniać wykorzystanie czynników, które oddziaływałyby na skazanego, aby nie był w stanie jeszcze bardziej zbliżyć się do osoby chronionej. Mogłoby to być wydawanie sygnału ostrzegawczego, zmiana temperatury urządzenia, czy generowanie potencjałów elektrycznych, które zniechęciłyby dozorowanego do kontynuacji zbliżania się do ofiary. Równie dobrym rozwiązaniem byłoby automatyczne zawiadomienie odpowiednich służb, które umożliwiłoby natychmiastową ich interwencję.

System dozoru elektronicznego ma ogromny potencjał. Jeżeli będzie dobrze wykorzystywany, istnieją szanse, że w przyszłości w jednostkach penitencjarnych osadzane będą tylko te osoby, które wymagają odizolowania od świata zewnętrznego, czyli głównie przestępcy niebezpieczni oraz recydywiści. To spowoduje, że państwo będzie ponosiło znacznie mniejsze koszty związane z utrzymaniem zakładów karnych. Innymi słowy – dozór elektroniczny ma szansę na całkowite zastąpienie odbywania kar w zamknięciu. Wymaga jednak ciągłej kontroli i analizy, aby mógł być na bieżąco ulepszany.

LITERATURA

1. J. Jasiński. Areszt domowy (Propozycja do rozważenia), [w:] Problemy kodyfikacji prawa karnego. Księga ku czci Profesora Mariana Cieślaka, Kraków 1993.
2. J. Fudała, T. Głowik, S. Witek. Więźniowie się leczą, [w:] *Terapia Uzależnienia i Współuzależnienia*, nr 5/2000.
3. Departament Porządku i Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Informacja o wynikach kontroli. Readaptacja społeczna skazanych na wieloletnie kary pozbawienia wolności. Warszawa 2015.
4. J. Lachowski. (red.): *Kodeks karny wykonawczy*. Komentarz. Warszawa 2016.
5. A. Kiełtyka, A. Ważny. *Ustawa o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego*. Komentarz. Warszawa 2011.
6. Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, Dz. U. 2007 r. Nr 191, poz. 1366.

7. A. Zdanowska. System dozoru elektronicznego stworzony na nowo [dostęp elektroniczny 2017-06-01 <http://niezalezna.pl/91602-system-dozoru-elektronicznego-stworzony-na-nowo>]
8. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie określenia szczegółowych warunków technicznych i wymagań funkcjonalnych, jakie powinny spełniać środki techniczne służące do wykonywania dozoru elektronicznego, oraz sposobu funkcjonowania systemu komunikacyjno-monitorującego z dnia 26 maja 2015 r. Dz.U. z 2015 r. poz. 797.
9. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie sposobu oraz szczegółowych warunków wykonywania kar, środków karnych i środków zabezpieczających w systemie dozoru elektronicznego z dnia 10 października 2016 r., Dz. U. z 2016 r. poz. 1698.
10. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz. U. 1997 Nr 90 poz. 557 ze zm.
11. K. Mamak, D. Zając. Dozór elektroniczny w świetle nowelizacji prawa karnego, [w:] *Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ* 2015/1, red.: S. Żółtek. „Z zagadnień prawa karnego”.
12. Kary i inne środki reakcji prawnokarnej. System Prawa Karnego, tom 6, red.: Melezini M., Warszawa 2016.
13. Kodeks karny. Komentarz, red.: R. Stefański, Warszawa 2017.
14. K. Mamak, Dozór elektroniczny – rozważania na tle kary pozbawienia wolności, kary ograniczenia wolności oraz przestępstwa samouwolnienia (art. 242 § 1 k.k.), [w:] *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*, Preprint poz. 3/2017.
15. G. Hochmayr, M. Małolepszy, System dozoru elektronicznego – możliwości i granice Spojrzenie prawnoporównawcze w obliczu polskiej nowelizacji, [w:] *Current problems of the penal law and criminology*, red.: E.W. Pływaczewski, tłum.: B. Jakimiec, M. Głuchowski.
16. K. Dyl, G. Janicki. Dozór elektroniczny, [w:] *Zeszyty Prawnicze UKSW* 5.2 /2005.
17. Statystyki Biura Dozoru Elektronicznego [dostęp elektroniczny 2017-06-18 <http://www.dozorelektroniczny.gov.pl>]

Data przesłania artykułu do Redakcji: 05.2017

Data akceptacji artykułu przez Redakcję: 07.2017

mgr Paulina Kuzior

Politechnika Śląska

Wydział Organizacji i Zarządzania

ul. Roosevelta 26, 41-800 Zabrze, Polska

tel.: +4832277 73 23

e-mail: paulina.kuzior@polsl.pl

SYSTEM DOZORU ELEKTRONICZNEGO JAKO ALTERNATYWA DLA KARY POZBAWIENIA WOLNOŚCI

Streszczenie: System dozoru elektronicznego jest coraz popularniejszym sposobem odbywania kary za popełnione przestępstwa. Występuje w trzech postaciach, które zostały oddzielnie omówione w tekście. W artykule dokonana została analiza zagadnienia, a także przedstawione zostały warunki konieczne do spełnienia, aby możliwe było orzeczenie odbywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego. Uwzględnione zostały regulacje prawne obowiązujące w Polsce, a także w innych krajach.

Słowa kluczowe: dozór elektroniczny, kara pozbawienia wolności, urządzenie rejestrujące, obowiązki skazanego

SYSTEM OF ELECTRONIC SURVEILLANCE AS AN ALTERNATIVE FOR IMPRISONMENT

Abstract: The system of electronic surveillance is an increasingly popular way of serving a sentence for the crimes committed. The system of electronic surveillance comes in three forms, which are separately mentioned in the text. This article investigates the issue, and there are presented conditions to be met to allow a judgment of imprisonment in the system of electronic surveillance. The author takes under consideration the legal regulations which are in force in Poland and in other countries.

Keywords: electronic surveillance, imprisonment, recording equipment, responsibilities of the convicted